

Ilona Rimpilä

12.5.2023

RIKOSASIOIDEN SOVITTELUN NEUVOTTELUKUNNAN KOKOUS**Aika 12.5.2023 klo 12 - 14, hybridikokous****Osallistujat** Paikalla

Kinnunen Aarne, kehittämisneuvos, OM, puheenjohtaja
Keinänen Jari, johtaja, STM
Sambou Saija, erityisasiantuntija, OM
Kankainen Heidi, johtava asiantuntija, SM
Salpaoja Elise, kärjätuomari, Varsinais-Suomen kärjäkáoikeus (varajäsen)
Reenilä Yrjö, erikoissyöttäjä, Syyttälälaitos, Etelä-Suomen syyttäläläue (varajäsen)
Jauhiainen Aino, väitöskirjatutkija, KRIMO/HY
Koivukangas Jaana, kehitysjohtaja, RIKU
Hiitelä Riikka, sovitteluohjaaja, Länsi-Uudenmaan sovitteluotoimisto (varajäsen)
Svensk Merja, vapaaehtoissovittelija, Helsingin sovitteluotoiminta
Saarholm Julia, tutkimuskoordinaattori, Aseman lapset ry
Laurila Riku, kehityspäällikkö, Varsinais-Suomen hyvinvointialue (varajäsen)
Elonheimo Henrik, kehityspäällikkö, THL, neuvottelukunnan asiantuntija
Rimpilä Ilona, erityisasiantuntija, THL, siht.

Asialista**1. Kokouksen avaus ja edellisen kokouksen muistio**

Muistio hyväksytty, ei muutostoiveita.

2. Syksyn 2023 kokousten päivämäärä

Syksyn ensimmäinen kokous pidetään Ahvenanmaan matkan yhteydessä (20.-22.9.2023). Myös etäosallistuminen mahdollistetaan. Toinen kokous marras- ja joulukuun vaihteessa. Rimpilä toteuttaa jälkimmäisen osalta ajankohtavaihtoehtoista kyselyn.

3. OM:n hallituskauden tekemisten yhteenveto

Tällä hallituskaudella on saatu asioita eteenpäin, sillä sovittelun kehittämistä on pidetty tärkeänä (vrt. kirjaukset hallitusohjelmassa). Kinnunen kertoo OM sovitteluöryöryhmän (<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM028:00/2020>) toiminnasta päättyneellä hallituskaudella. Hän on toiminut puheenjohtajana, Sambou sihteerinä. Työryhmä käsitteli laajasti sovitteluasioita ja kartoitti sitä, miten sovittelua voidaan kehittää ja edistää sen laatua OM hallinnon alla sekä laajemmin valtakunnallisesti. Työryhmä antoi paljon suosituksia tilaamiensa eri tutkimusten pohjalta (mm. SUSTIMA, lähisuhdeväkivallan sovittelu sekä digitaalisäatio). Johtopäätös on, että sovittelun tunnettuutta ja yhteistyöverkostoja tulee kehittää entisestään.

Kinnunen nostaa esiin, että tuomioistuimista voitaisiin paremmin ohjata riita-asioita sovitteluotoimistoihin. Elonheimon mukaan sovittelijapäivillä (21.-22.4.) käytiin jo keskustelua yhteistyömahdollisuuden lisäämisestä. Vaikuttaa siltä, että tälläkin hetkellä asiat ohjautuvat pääosin oikein, mutta summaarisia asioita voisi siirtää enemmän sovitteluotoimintaan. Kuitenkin huomioitava, miten resurssit sovitteluotoimistoissa riittävät. Elonheimo kysyy, miten rikosten sovitteluun tuomioistuimissa suhtauduttiin OM työryhmässä, koska tuollainen avaus on nyt tehty rikosprosessin sujuvoittamistyöryöryhmän raportissa.

Kinnusen mukaan työryhmä ei päässyt asiassa yhteisymmärrykseen, eli asiaa ei ainakaan toistaiseksi suositella. Katsottiin, että muutos tarvitsisi paljon pohdintaa ja valmistelua. Lisäksi epäselvää, kuinka paljon lisäarvoa muutos toisi.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelun osalta jatketaan hallinnonalan siirron edistämistä, työkorvausten käytön lisäämistä ja menettelyn tunnettuuden lisäämistä. Näiden lisäksi halutaan vahvistaa tukihenkilöiden mahdollisuutta osallistua sovitteluun. Myös eri sovittelualojen valtakunnallisen koordinoinnin vahvistamista esitettiin. Elonheimo toivoo, että restoratiivinen oikeus nähtäisiin edelleen laajalti mahdollisena erilaisissa rikoksissa; ei vain lievissä ja nuorten rikoksissa, joka nyt raporteissa tendenssi. Tukisiko laajan perspektiivin säilymistä se, että ryhdyttäisiin puhumaan restoratiivisesta oikeudesta sovittelun sijaan. Kinnunen toteaa, että nuorten näkökulma nousee nyt poliittisessa keskustelussa, joten haluttu korostaa sovittelua siinä.

Myös Koivukangas näkee, että sovittelu on tärkeä palvelu erityisesti lasten ja nuorten kohdalla: sovittelun kautta päästään reagoimaan nopeammin asioihin. Nyt tulossa uusi esitutkintalaki. Koivukangas kysyy, onhan sovittelu huomioitu tässä. Kinnunen lupaa selvittää asiaa. Keskusteltu siitä, että viime aikoina alle 15-v kiusaamistapauksista tehdään entistä enemmän rikosilmoituksia. Tämä juontunee äskettäin uudistetusta lastensuojelulaista, jossa veloitetaan tekemään rikosilmoitus.

Kuvattu lyhyesti myös rikosprosessin sujuvoittamistyöryhmän suositukset (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164924>). Rikosprosessin perusedellytykset halutaan turvata, mutta tulisi tunnistaa sovitteluun sopivia asioita paremmin. Rikoksesta epäillyllä voi olla parempi motivaatio osallistua sovitteluun prosessin alkuvaiheessa. Jauhiaisen mielestä on tärkeää, että restoratiivisen dialogin mahdollisuus säilyisi rikosprosessin kaikissa vaiheissa. Salpaoja kommentoi, että etenkin nuorten kohdalla tuomioistuimissa voisi ottaa sovittelumahdollisuuden keskusteluun, vaikka rikosasiat ovatkin syyttäjävetoisia. Sovitteluhalukkuus voi kypsyä rikosprosessin aikana. Kankainen täydentää, että työryhmän suositus ei poista sitä mahdollisuutta, etteikö kaikissa vaiheissa voisi sovittaa.

Rikosprosessiin liittyvien suositusten osalta haluttiin edistää poliisin mahdollisuutta ohjata asioita sovitteluun. Keskusteltu esim. suostumusten varmistamisesta: prosessia sujuvoitaisi, jos suostumukset selvitetäisiin vain sovittelutoiminnassa. Rikosprosessityöryhmässä ehdotettiin sovittelun hyödyntämiseen useampaa eri mallia. Keskusteltu myös siitä, onko asiakirjojen siirtäminen poliisista sovitteluun ilman suostumuksia tietosuojalainsäädännön näkökulmasta mahdollista. Asiaa tulee edelleen selvittää. Kuitenkin ehdotus lähtee siitä, että poliisi kysyy vain tietojen luovuttamisesta ja sovittelutoimisto kysyy varsinaiset sovittelusuostumukset sekä selvittää sovittelun edellytykset.

Kinnunen kertoo, että neuvottelukunnan lausunto lähisuhdeväkivallan sovittelun jatkamisesta on osastopäällikkökokouksen hyväksymä, eli edustaa oikeusministeriön kantaa asiaa kohtaan. Myös digitalisaatiokehitystä on tarkasteltu sovittelussa. Tämä julkaisu on tulossa. Toistaiseksi tämä kehityslinja on alussa, eikä varsinaisia konkreettisia ehdotuksia järjestämisestä annettu.

OM ehdottaa seuraavaan hallitusohjelmaan, että siirtohanketta jatketaan sekä sovittelun valtakunnallista koordinaatorakennetta edistetään.

4. Neuvottelukunnan lausunnon lähettäminen hallitusneuvottelijoille?

Elonheimo esittelee 25 (ihmisoikeus)järjestön allekirjoittamaa vetoomusta, jossa esitetään lähisuhdeväkivallan sovittelun lakkauttamista. Järjestöt toimittivat vetoomuksensa näkyvästi hallitusneuvottelijoille 9.5.2023 (<https://yle.fi/a/74-20008814/64-3-152271>). Mukana allekirjoittajissa esim. oikeuspoliittinen yhdistys Demla. Tämä herätti ja kosketi sovittelupalveluiden kenttää. Elonheimo kysyy, voisiko neuvottelukunta reagoida vetoomukseen. Elonheimo esittelee myös sovitteluverkoston (SSF) vetoomuksen (<https://sovittelu.com/2023/05/09/sovittelijaverkoston-aloite-ja-tavoitteet-uudelle-hallitukselle/>), joka esittää, että sovittelua pitäisi laajasti edistää.

Keinänen kommentoi, että prosessit ovat muodolliset koskien sitä, miten aineistoa toimitetaan neuvottelijoille ministeriöiden toimesta. Ministeriöiden tehtävä ei ole vastata erilaisiin manifesteihin, vaan hallitusneuvottelijoille kerrotaan näkemyksiä pyynnöstä. Neuvotteluihin tulee usein kutsuja kuultavaksi, eli virkamiestenkin kantoja kysellään. Myös SM:ssä ja OM:ssä on tiukka prosessi siihen, miten materiaaleja toimitetaan hallitusneuvottelijoille ja puolueille. Kuitenkin esim. SSF ja sovittelupalveluntuottajat ovat vapaat markkinoimaan neuvottelukunnan lausuntoa.

Kinnunen toteaa neuvottelukunnan toivovan, että sen lausunto tulisi hallitusneuvotteluissa esiin. Yhteisesti kuitenkin nähtiin, että kolmen keskeisen ministeriön osalta lausuntoa ei oma-aloitteisesti voida prosessiin viedä. Rohkaistaan verkostoja hyödyntämään lausuntoa ja näkemystä. Osallistutaan tarvittaessa myös materiaalin tuottamiseen.

5. Dialoginen pyöreän pöydän keskustelu lähisuhdeväkivallan sovittelusta syksyllä 2023

Neuvottelukunta on jo syksyllä 2022 keskustellut lähisuhdeväkivallan sovittelua käsittelevän keskustelutilaisuuden järjestämisestä. Nyt NAPE ja STM ovat ilmoittaneet haluavansa järjestää pyöreän pöydän keskustelun aiheesta. Pohdinnassa osallistuisiko neuvottelukunta myös järjestelyihin, eli yhdistettäisiinkö pyöreän pöydän tilaisuus ja neuvottelukunnan kaavailema keskustelutilaisuus. Keskusteltu siitä, keitä kannattaisi pyytää mukaan. Myös tapahtuman muoto ja toteutustapa keskustelussa.

Pohdittu, että tilaisuuteen voisi pyytää neutraalin, ulkopuolisen fasilitaattorin. Neuvottelukunta puoltaa laajaa vuoropuhelua ja yhteistyötä NAPE:n kanssa. Syksyinen (2023) ajankohta on hyvä. Kinnunen toteaa, että neuvottelukunnalla ei ole rajoittavaa kantaa osallistujiin. Svensk toivoo, että tilaisuus olisi tyyliltään sellainen, että lähestyttäisiin asiaa esimerkkien eikä julistamisen kautta. Jauhiainen puoltaa näitä ideoita. Hän esittää, että tällaisia keskusteluja voisi olla myös useampia ja säännöllisesti. Tämä sai laajaa kannatusta. Salpaoja toivoo, että keskusteluun voisi osallistua myös poliiseja, syyttäjiä ja tuomareita. Neuvottelukunta voi olla NAPE:en yhteydessä jatkotyöskentelyn käynnistämiseksi.

6. Alle 15-vuotiaiden ohjaaminen sovitteluun

Elonheimo alustaa Heikkisen puolesta (Heikkinen poissa). Tarvetta keskustella siitä, miten vahvistetaan yhteistyötä koulujen ja sovittelutoimistojen kanssa kouluväkivaltatapauksissa. Nyt kouluissa sovittelu tyypistynyt koulujen sisäisesti Versoon sekä vakavemmissa tapauksissa poliisiyhteistyöhön, myös alle 15 vuotiaiden asioissa. Lakisääteinen rikos- ja riita-asoiden sovittelutoiminta ei näy kouluille vaihtoehtona väkivalla ehkäisyssä ja käsittelyssä valtakunnallisella tasolla (ks. esim. <https://www.oph.fi/fi/ei-kaikelle-vakivallalle>).

Paikallisia malleja kuitenkin kehitetty. Hiitellä kertoo, että ovat L-U ankkuripoliisin kanssa päätyneet malliin, jossa koulu tekee rikosilmoituksen lisäksi samalla myös sovittelualoitteen sovittelutoimistoon. Tämä on paikallisesti myös poliisilaitoksen ohje kouluille.

Kankainen toteaa, että Ankkurin valtakunnallinen koordinaatio on SM:ssä. Ankkurityössä on painotettu sovitteluun ohjaamista. Nyt keväällä on myös julkaistu päivitetty ankkuritoimen käsikirja: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164528>. Valtakunnallisessa kehittämisessä lähdetään siitä, että lasten ja nuorten asioissa edetään Ankkurin kautta. Halutaan, että lakisääteinen sovittelu osallistuu myös aktiivisesti ankkurityöhön. Kouluilla on käytössä Verso, mutta silloin kun Versoa käytetään, ei yleensä tehdä rikosilmoitusta.

Saarholm kertoo, että Aseman lapset tekevät alle 15-v ennaltaehkäisevää sovittelua yhteistyössä koulujen kanssa. Toisinaan myös yhteistyössä sovittelutoiminnan kanssa. Ongelma kuitenkin on, että lakisääteinen sovittelutoiminta on usein liian hidas, eikä ehdi aina prosessiin mukaan. Olisi hyvä, että nuorten asioiden käsittelyä voisi sovittelutoimistojen ja rikosprosessien osalta nopeuttaa.

Elonheimo kertoo, että myös OPH:sta on tullut myös yhteydenotto, joka koskee Väkivallaton lapsuus-toimenpidesuunnitelmaa (THL-vetoinen: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/vakivallaton-lapsuus-toimenpidesuunnitelma>). Siinä tuotu esiin vain Verso. Lähestytty OPH:ta täydentäen, että myös sovittelutoimistot voivat käsitellä etenkin alle 15-vuotiaiden asioita. Poliisia ei tarvita aina välikädeksi.

Kinnunen esittää, että pidetään asiakohta mukana seuraavassakin kokouksessa kun Heikkinen on mukana. Keskustelua on jatkettava.

7. Ahvenanmaan ekskursio syksyllä 2023

THL-sovittelutiimi valmistellut matkaa yhdessä Ahvenanmaan toimiston kanssa. Halutaan koko sovittelukenttää laajemminkin koskettava yhteistyömatka. Elonheimo esittelee ohjelmaa. Matkalla tarkoitus kokousta ja tehdä vierailuja. Matka olisi tarkoitus järjestää tulevaisuuden visointimatkana, mutta kokousten temaattisia sisältöjä ei ole vielä tarkennettu.

Neuvottelukuntalaisilla alustavaa kiinnostusta, ehkä noin 4 lähtijää. Toivotaan kuitenkin vielä, että kokousten sisällöt olisivat tarkemmat osallistumispohdintojen tueksi. Sustiman pohjalta saadaan paljon keskusteltavaa, kuten myös rikosprosessin sujuvoittamistyöryhmän raportista. Myös sovittelun valtakunnallinen koordinaatorakenne voisi olla agendalla. Aiheet tarkentuvat myös sen mukaan, mikä on ajakohtaista syksyllä esim. hallitusohjelman nojalla. Toivotaan, että kokouksiin voisi osallistua myös etänä.

8. Muita asioita

Käyty läpi ohjelman mukaiset tapahtumat ja tiedotukset. Svensk kirjoittanut fiktiivisen romaanin lähisuhdeväkivallan sovittelusta. Häneltä voi ostaa romaania, myynnissä myös kirjakaupoissa (esim. <https://kirjakauppias.fi/>).

Loppusyksyn kokouksen ajankohdasta järjestetään kysely. Syksyn ensimmäinen hybridikokous on tarkoitus pitää Ahvenanmaan matkan yhteydessä, jossa kokouspäivä 21.9. sisältää useita kokouksia, joihin neuvottelukuntalaiset voivat osallistua.